

ПОЛІТИКА ЕКОНОМІЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ КРАЇН СХІДНОЇ АЗІЇ І ЧИННИК КИТАЮ

Анотація. В статті досліджуються деякі аспекти економічної інтеграції країн Східної Азії у порівнянні з іншими світовими інтеграційними об'єднаннями (ЄС, НАФТА, МЕРКОСУР та інші). Розглянуто особливості реалізації цих процесів на сучасному етапі та вплив на них зростання економіки найбільшої країни Азії – Китаю.

Ключові слова: економічна інтеграція, Східна Азія, Китай, АТР, АСЕАН, АТЕС, САС, зона вільної торгівлі

Annotation. In the article several aspects of economic integration of East Asian countries is analyzed in comparison with other world integration processes (EC, NAFTA, MERCOSUR, etc.). The modern specifics of the implementation of such processes in East Asia is considered together with the influence provided by the growth of China - the biggest economy in Asia.

Keywords: economic integration, East Asia, China, APR, ASEAN, APEC, EAC, free trade zone

Динамічне економічне зростання, реформування економічної структури і трансформація з відсталого у розвинений регіон за історично короткий період сприяли перетворенню Східної Азії на глобальний центр по виробництву промислових і особливо споживчих товарів і активізували в ній інтеграційні процеси. Світова фінансова криза значною мірою торкнулася Європи і США, проте багато країн Азіатсько-Тихоокеанського регіону (АТР) пережили його, не зазнавши відчутних економічних втрат. Тим самим підтвердились прогнози експертів про те, що цей регіон перетворюється на локомотив світового розвитку. І, можливо, це перетворення відбувається навіть швидше, ніж прогнозувалося раніше.

Як відомо, сьогодні в АТР немає єдиного домінуючого міжнародного об'єднання, подібного ЄС в Європі. Замість цього, тут діють кілька регіональних утворень різного формату і різної націленості. За таких умов рівень економічної і політичної інтеграції, що склався в Східній Азії, відповідає рівню Євросоюзу початку 80-х років минулого століття. І хоча співпраця розвивається динамічно і швидкими темпами, глибина інтеграційних процесів в Східній Азії нижча, ніж в Європі або Північній Америці.

У першу чергу, Східна Азія істотно відстає від ЄС по рівню розвитку міждержавної співпраці і регіональних інститутів. Якщо інтеграційні процеси у рамках ЄС забезпечують досить високу однорідність європейських держав, то східноазіатські країни, навпаки, характеризуються різноманітністю історичних, політичних, економічних і культурологічних чинників і національних пріоритетів. Саме ці відмінності є основними бар'єрами на шляху формування нових регіональних інститутів, консолідації країн регіону, інтенсифікації співпраці і інтеграційних тенденцій в Східній Азії. Досвід Євросоюзу довів важливість політичних, соціальних і культурологічних чинників, їх переважаючу роль в наведенні мостів між різними державами регіону.

Слід зазначити, що і базові підходи до інтеграції в країнах Східної Азії істотно відрізняються від європейських і північноамериканських. Хоча, в обох випадках саме ринкові механізми стимулювали інтеграційні тенденції на основі формування регіонального виробничого ланцюжка країн з використанням їх конкурентних переваг і зміцнення взаємного економічного співробітництва. Проте, на відміну від практики Європи і Північної Америки, де інтеграційні процеси починалися з торгової лібералізації, в Східній Азії відправною точкою стала фінансова співпраця у рамках Чіангмайської ініціативи.

Та й самі інтеграційні процеси почалися в регіоні Східної Азії набагато пізніше за інші регіони світу (не беручи до уваги Асоціацію країн Південно-Східної Азії – АСЕАН, створену в другій половині 60-х років). Цей процес активізувався лише на початку XXI століття. Згідно з даними Азіатського банку розвитку, кількість інтеграційних об'єднань зросла з 3 в 2000 р. до 54 в 2007 р., з них 40 об'єднань реально функціонують, ще 78 угод знаходяться у стадії переговорного процесу. Якщо підрахувати кількість інтеграційних об'єднань з розрахунку на одну державу, то цей показник щільності інтеграційних об'єднань складає 3,4 в Азії і, для порівняння, в Америці – 2,2 [3]. Найбільш активні в створенні регіональних інтеграційних об'єднань такі держави регіону, як Сінгапур (18 угод), Японія (11) і Китай (10).

Один з основних показників досягнутого рівня економічної інтеграції - частка взаємного експорту в сукупному експорті. Для країн АСЕАН вона зросла з 15% в 1980 р. до 25,5% в 2008 р. Хоча показник істотно поступається показникам ЄС, НАФТА або навіть країн Азіатсько-тихоокеанського економічного співробітництва (АТЕС), але це є найвищим рівнем серед інтеграційних об'єднань з участю тільки держав, що розвиваються. За 1987-2009 рр. сукупний ВВП АСЕАН збільшився з 264,3 млн. дол. до 1499,4 млрд. дол., за 2005-2009 рр. ВВП на душу населення у поточних цінах – з 1606 дол. до 2534 дол. [6].

Показником, що визначає рівень економічної взаємозалежності регіону, є доля внутрішньорегіональної торгівлі в сукупному товарообігу, а також темп росту внутрішньорегіонального товарообігу. Саме частка

останньої в сукупному товарообігу найбільш чітко показує досягнутий рівень взаємозалежності, її співвідношення з позарегіональною торгівлею. В останні десятиліття цей показник швидко росте в порівнянні з показниками інших регіонів. Вже у 2006 році Азія обігнала Європу як основний регіон по динаміці інтеграційних процесів. Це характерно для діючої АСЕАН і для АСЕАН+3, АСЕАН+6, що частково пов'язано з активним застосуванням моделі «зграї диких гусей», коли розвиненіші в економічному і технологічному плані азіатські країни (спочатку Японія, а потім Південна Корея і зараз Китай) сприяють становленню і розвитку промислової бази і науково-технічної сфери багатьох країн Східної Азії шляхом перекладу окремих видів виробництва в країни, що мали дешеву і одночасно кваліфіковану робочу силу.

За останні чотири десятиліття Східна Азія відрізняється динамічним ростом торгівлі і на внутрішньорегіональному рівні, і на позарегіональному рівні, у тому числі з ЄС, НАФТА і МЕРКОСУР. За 1967-2007 рр. товарообіг Східної Азії і Євросоюзу зріс з 2% до 8% східноазіатського ВВП, торгівля з НАФТА – з 4% до 9% і торгівля з іншими азіатськими державами – з 3,5% до 11% відповідно. Що стосується інвестиційної взаємозалежності, то вона знаходиться на високому рівні і складає 64%, трохи відстає від показника Європейського Союзу (75%) і при цьому швидко росте.

Слід зауважити, що по мірі розвитку інтеграційних процесів відмінності в показнику політичної подібності поступово вирівнюються, що особливо характерно для АСЕАН. Цей показник для Східної Азії у кінці 2000-х років був вищий в порівнянні з показником в країнах ЄС в 1980-і роки.

На розвиток інтеграційних процесів в Східній Азії без сумніву чинить великий вплив група промислово розвинених країн АТР, в першу чергу США. Хоча позиції цих країн і основної групи азіатських країн, що розвиваються, істотно відрізняються у питанні швидкості формування зони вільної торгівлі. Зокрема, США, Австралія і низка інших країн, зацікавлені у прискоренні цього процесу і відкритті ринків країн Східної Азії. В той же час, Японія і Республіка Корея хотіли б цей процес пригальмувати, оскільки не поспішають пускати конкурентів на свої ринки, наприклад, на ринок сільськогосподарської продукції. Аналогічну Японії і Кореї позицію займають і країни АСЕАН, що входять в АТЕС, більше зацікавлені не в лібералізації торгівлі, а в розвитку науково-технічної співпраці, яка б допомогла їм зменшити технологічний і економічний розрив з розвиненими країнами.

Щоправда, азіатська фінансова криза, що вибухнула у кінці 1990-х років, стимулювала озвучування на саміті в Куала-Лумпур в 1998 році пропозиції активізувати процес економічної і фінансової інтеграції у рамках АТЕС. Проте, у зв'язку з досить швидким подоланням кризи ці ідеї не отримали розвитку. Зате популярності набули ідеї створення азіатської валюти або Азіатського валютного фонду і пошуку нових форм внутрішньорегіональної інтеграції за типом АСЕАН+ або двосторонніх торгових угод.

В той же час, на розвиток інтеграційних процесів в Східній Азії в останні два десятиліття особливо значний вплив робить надзвичайно швидкий ріст економіки Китаю, який цього року по показнику ВВП обігнав Японію і перетворився на другу економіку світу після США.

При цьому, з одного боку, Китай все ще знаходиться на ранніх стадіях еволюції від регіональної до глобальної держави і від країни, що розвивається, до розвинутої нації. У цих умовах пріоритети його зовнішньої політики переважно обернені на створення найбільш сприятливих зовнішніх умов для домашньої модернізації. Глобальне розширення зовнішньої політики Китаю останніми роками мотивоване не стільки прагненням досягти силової присутності на світовій арені, скільки конкретними і вузькими цілями, такими як максимальний доступ на зовнішні ринки, гарантовані постачання енергоресурсів і іншої сировини, необхідної для істотного росту. Хоча Китай демонструє знаки прихильності зростаючим міжнародним зобов'язанням і стає «відповідальним утримувачем акцій», його підхід до світових справ залишається утилітарним.

З іншого боку, економічні успіхи Китаю останніх десятиліть привели до більше «самовпевненому» підходу до зовнішнього світу, наміру Китаю проявляти велику жорсткість в стосунках з партнерами, меншу схильність до поступок, прагнення відповідати ударом на удар, тиском на тиск. Ця тенденція особливо посилилася в результаті успішного, на думку китайської влади, виходу зі світової фінансової кризи, під час якої Китай зазнав менших втрат, чим інші провідні економіки світу. Адже навіть в 2009 році, в рік кризи, китайська економіка показала ріст у 8,7%.

Сьогодні багато аналітиків відмічають, що успішний економічний розвиток останніх десятиліть і зміцнення міжнародних позицій країни привели до росту націоналізму серед китайської еліти. Останнім часом в Китаї відкрито видаються статті і книги, в яких говориться, що Китай повинен активно, у тому числі з використанням армії і флоту, забезпечувати свої економічні інтереси по всьому світу. І, навіть, контролювати світові ресурси і їх розподіл. І хоча офіційні представники Пекіна заявляють, що подібні думки не виражають точки зору уряду і є приватними, очевидно, що їх дотримуються серйозні, впливові групи в країні, у тому числі і в силових структурах.

Китай активно використовує регіональні інтеграційні об'єднання як інструмент торгової політики, що викликано необхідністю розширити ринки для динамічно зростаючої промисловості. Так, з січня 2010 року почала діяти вільна торгова зона «АСЕАН+Китай», в якій основною валютою є юань. Це полегшило Китаю доступ на ринки країн АСЕАН і може компенсувати спад в американо-китайській торгівлі. Крім того, відкривається перспектива перетворення юаня в резервну валюту в цьому регіоні.

При цьому Китай досить скептично відноситься до ідеї формування загально регіональної Азіатсько-тихоокеанської зони вільної торгівлі. Керівництво країни прагне розширити кількість інтеграційних угод з

азіатськими країнами, що розвиваються, від реалізації яких, на їх думку, можна отримати великі за об'ємом і швидкі економічні переваги, зміцнити свою політичну вагу в регіоні.

Така політика КНР в АТР турбує не лише США, Японію, Австралію, але і інші країни регіону, які стурбовані ростом політичного і економічного впливу і амбіцій Китаю. Якщо країни АСЕАН в 90-і роки виступали проти членства США в тому або іншому азіатському інтеграційному об'єднанні, то зараз нерідко на високому рівні підкреслюється необхідність розвитку транс-тихоокеанських зв'язків, збереження ролі США в регіоні в якості противаги Китаю.

У цьому контексті можна розглядати деякі інтеграційні ініціативи, запропоновані останнім часом. Зокрема, до них відносяться пропозиція, висунена в червні 2008 року прем'єр-міністром Австралії Д. Раддом, відносно створення до 2020 року Азіатсько-Тихоокеанського співтовариства (АТС), а також висунена в 2009 році ініціатива прем'єр-міністра Японії Ю. Хатоями по створенню Східно-Азіатського співтовариства (САС). При цьому, наприклад, саме з метою не допустити посилення політичного впливу Китаю, Японія наполягла на включенні до складу САС Австралії і Індії як противаг КНР, хоча до 2000-х років вона дотримувалася негативної позиції американської адміністрації по формуванню подібного об'єднання в Східній Азії.

Ці ініціативи орієнтовані на цілий ряд малих і середніх країн Азії, які хотіли б, щоб військова потужність США продовжувала підтримувати стабільність в регіоні, але, в той же час, прагнуть обмежити політичні і економічні витрати американського впливу. Крім того, вони хотіли б зменшити військову загрозу з боку Китаю, але, в той же час, зацікавлені в тому, щоб зростаюча економіка Китаю розвивалася належним чином.

Крім того, причиною занепокоєння є збереження в регіоні маси протиріч між такими різними за розміром, населенням, вагою економік, культурою, політичному устрою країнами. Тому країни регіону орієнтуються на пошук шляхів подолання усіх цих протиріч і проблем шляхом створення в регіоні відповідного інтеграційного формування.

У теж час, незважаючи на певні «стримуючі» елементи пропонованих інтеграційних формувань, позиція Китаю відносно того ж САС є досить позитивною. Китайські експерти відмічають, що успішне будівництво широкого співтовариства в Східній Азії сприяло б довготривалому світу і стабільності в регіоні, а це важливий чинник для розвитку економіки КНР. Тісніша регіональна інтеграція допомогла б Китаю диверсифікувати його експорт і зменшити залежність від ринків США і Європи, а маючи таку економічну потужність як сьогодні, він надалі зможе грати лідируючу роль у САС.

Виходячи із вищенаведеного, можна зробити висновок, що країни Східної Азії досягли чималих успіхів на шляху економічної регіоналізації, хоча міждержавне співробітництво ще недостатньо розвинене, особливо на рівні фінансових і політичних інститутів, зберігається слабкою і координація їх дій.

В той же час, посилення економічної взаємозалежності країн Східної Азії стимулюватиме розвиток регіональних товарних і фінансових потоків, синхронізацію бізнес-циклів і інших форм взаємних економічних і соціальних зв'язків, у тому числі у рамках АСЕАН, АТЕС та інших регіональних формувань, при постійному рості ролі і впливу Китаю, який все більше і більше перетворюватиметься в світову наддержаву.

Список використаних джерел

1. Bobo Lo. Axis of convenience. Moscow, Beijing, and the new geopolitics. London: Chatham House; Washington, D.C.: Brookings Institution Press, 2008. 277p.
2. Fukushima A. Japan's Perspective on East Asian Regionalism. CSIS WP. November, 2006.
3. Kawai M., Wignaraya G. Asian FTA's: Trends and Challenges. ADBI Working Paper Series. #144 August 2009. – P.4.
4. Tanaka A. Prospects for East Asia Community. In Challenges to Trilateral Cooperation: The Trilateral Commission. Tokyo Plenary Meeting 2006. April 22-26.
5. Taniguchi Makoto, Building an East Asian Community, Japan Echo, June 2009, pp.23-45.
6. The Official Web-Site of the Association of South-East Asian Nations. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.aseansec.org/19226.htm>; <http://www.aseansec.org/18135.htm>.
7. Чжао Хунвэй. Японо-китайские отношения и внешняя политика Ху Цзиньтао, Япония в Восточной Азии: внутреннее и внешнее измерения. – М.: МГИМО-Университет, 2009. С. 195.

УДК 339.97

НАУМОВ А.Ф.,

доцент кафедри менеджменту
Миколаївської філії Київського національного
університету культури і мистецтва, к.т.н.

ПОСТКРИЗОВІ ПРІОРИТЕТИ СТРАТЕГІЇ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Анотація. Розглядаються пріоритети стратегії економічного розвитку України в контексті ймовірних бажань її народу. Сама прийнятна стратегія не повинна бути орієнтована ні на Європейський союз, ні на Росію.

Ключові слова: Міжнародна економіка, пріоритети розвитку України, добробут народу.